

BARIÉRY FOLKOVÝCH PŘEDSUDKŮ

Milan Tesař

Hudební žánr, který jsme si zvykli nazývat folk, zažil v českých zemích za posledních padesát let vzestupy a pády. Zatímco na konci 80. let sledovaly hlavní koncerty festivalu Porta řádově desetitisíce fanoušků, v současné době se folk vrátil na pozici menšinového žánru. V dobách konjunktury i v dobách krize disponoval folk fanoušky tak věrnými, že byli jen stěží ochotni akceptovat na svých žánrových festivalech interprety, kteří se folku jako žánru vymykali. Folk se však mění: od čistě akustického žánru (s důrazem na vokální složku nebo na výpovědi v textech) k výpovědi obohacené o elektrické nástroje a o vlivy dalších stylů. Zatímco někteří pořadatelé stále vycházejí vstříc hladu tradičního publika po původní, akustické podobě folku, jiní na folkových akcích odvážně představují hudebníky z více či méně vzdálených žánrů. Díky tomu se folková scéna ještě radikálněji proměňuje a v posledních letech mnoho posluchačů neřeší, zda přijeli na festival folkový, nebo jednoduše hudební. Zůstává však pevné jádro žánrových puristů, pro které je stále nesnadné na jejich akcích akceptovat „vetřelce“ zvenčí.

Podobné střety mezi žánrovou čistotou a širším pohledem na věc samozřejmě vidíme i u jiných žánrů: u blues, jazzu či bluegrassu, abychom citovali jen nejmarkantnější příklady. U folku je však situace zesílena nejasnou definicí žánru. Pro někoho je nejtypičtějším představitelem folku Pavel Žalman Lohonka nebo skupina Nezmaři, pro jiného písničkáři generace folkového sdružení Šafrán, pro třetího Majerovy brzdogé tabulky a jistě se najde nemálo mladých posluchačů, kteří se o folku dozvěděli až s nástupem Tomáše Kluse. A tak jako jsou různé naše představy o „typickém“ folku, jsou různá naše očekávání toho, co by mělo na folkovém festivalu znít.

Marek Eben vzpomíná v rozhovoru pro časopis Folk & country: „Když jsme hráli na Portě na Lochotíně a bylo tam 30 000 lidí,¹ někteří měli

1. V Plzni se finále Porty – po několikaletém střídání míst – konala od roku 1981. První dva roky probíhala soutěž i závěrečná dvorana v areálu plzeňského výstaviště, od roku 1983 se hlavní část programu přesunula do amfiteátru na Lochotíně. Bratři Ebenové se

rádi naši muziku – když to hodně nasadím, mohla jich být třetina, ale dvě třetiny to musely vydržet.“ (Konečný 2002: 7). Předsudky se na Portě nevtahovaly pouze k folkovým skupinám s méně obvyklým nástrojovým obsazením (Bratři Ebenové hráli ve složení klarinet, flétna a kytara), ale také k modernějším variantám country hudby. V roce 1976 vystoupil Marek Eben na Portě v Ústí nad Labem jako člen skupiny Vyjou, která měla v sestavě – na tu dobu velmi odvážně – bicí. Někteří trampové tehdy křičeli: „Do Londýna s nima!“ a členové odborné poroty diskutovali, zda taková „moderní“ hudba na Portu vůbec patří (Doležal, Langer 2001).

Jenže zatímco country (ve své tradičnější, akustické podobě) patřila na Portu od počátku, folk si na ní postupně hledal místo² a pro některé trampské návštěvníky festivalu byla i velmi tradiční akustická varianta folku původně špatně akceptovatelná. Známy je výrok jinak velmi osvětleného trampa Kapitána Kida, že „folk Portu spol“, a tím vytlačil trampskou muziku do pozadí. A to platí přesto, že mnozí posluchači mezi trampskou písní a folkem nerozlišují.

Od zlatých časů Porty se samozřejmě vyvíjí publikum, vyvíjí se dramaturgie a vyvíjejí se i samotné kapely. A tak podobně jako se z původně folkové Zahrady stal po roce 2000 festival world music nebo multižánrový festival (na kterém vedle bluegrassového Copu a folkového Žalmana hrála skupina Sto zvířat, která se věnuje směsi rocku a dnes módního stylu ska), přestávají se i původně čistě akustické kapely bát bicích a elektrických kytar. Takto přitvrdila Asonance nebo Epy de Mye, stále akustická Devítka natáčela ve studiu s bicími a původně čistě akustické Majerovy brzdové tabulky integrovaly do svého zvuku elektronické nástroje. I na akcích s trampským duchem se běžně objevují modernější kapely (mimořádně původně trampský Kamelot se během své třicetileté historie svým zvukem přiblížil některým proudům

s úspěchem zúčastnili již první plzeňské Porty v roce 1981 (zisk Interpretační Porty). Návštěvnost přes 30 000 uvádí česká Wikipedie až k roku 1988.

2. V prvních dvou letech (1967 a 1968) na Portě soutěžily skupiny žánru country & western a trampské sbory. V roce 1968 do programu přibyla autorská soutěž, v níž se však tehdy také umístili pouze trampští autoři (Kapitán Kid, Miki Ryvola, Jenda Korda). Až v roce 1969 se žánr country rozděluje na tradiční a moderní a jako zvláštní kategorie se v programu Porty objevuje folk.

amerického poprocku) a zpravidla jen některé lokální malé festiválky odmítají kapely s bicími.

Potíž nastává tehdy, když se kapely, vkus publika a odvaha pořadatele vyvíjejí nestejným tempem. V roce 2004 například žánrové předsudky ovlivnily rozhodování poroty česko-slovenského finále Trampské Porty v Ústí nad Labem.³ Podle pravidel bylo možné v soutěži udělit více hlavních cen, Interpretačních Port. Jenže zatímco na brněnské trampské skupině Přístav coby vítězi se porota víceméně shodla, slovenská skupina Hrdza na druhém místě nakonec odjížděla z Ústí nad Labem bez ceny. Někteří trampové v porotě odmítli Portu tzv. netrampské skupině udělit. A to i přesto, že podle pravidel se festivalu mohly účastnit skupiny z širšího žánrového spektra. Zatímco pořadatelé oblastních kol toto pravidlo respektovali a do finále posílali kvalitní kapely různých žánrů, finálová porota byla sestavena velmi konzervativně, a to především ze zástupců pořádající České táborské unie.

Naopak když v roce 2001 vystoupila na trampsky laděném festivalu Mohelnický dostavník skupina Jablkoň, která ze svého pestrého repertoáru do programu zařadila spíše méně melodické instrumentální skladby, publikum ji přijalo s velkým potleskem. Jak ale líčí kapelník Michal Němec, Jablkoň má podobných zkušeností mnohem více:

„Začali jsme hrát někdy 1978 na Pražských jazzových dnech. Multižánrový festival pro Jablkoň jak dělaný. Pak ovšem bolševik PJD zakázal. Trochu jsme se placatili mezi jazzem, rockem apod., ale pak se nás ujali folkaři – Folkové léto. K našemu velkému překvapení to docela fungovalo. Pravda, byli jsme zvyklí, že vždycky někdo z hlediště odešel, ale jinak dobrý. Navíc fungovala zvláštní posloupnost (to nám řeklo několik lidí): poprvé jsem musel odejít, podruhé už jsem to vydržel, no a dneska jsem už přišel přímo na vás. Příjemné. V podstatě většinu našeho trvání jsme považováni za folkaře, a to už od dob *Devátých vln*, *Machalajů*⁴ apod. Chci jen říct, že fokové publikum a někdy i to vyloženě trampské mi celkově připadá docela tolerantní. Na druhou

3. Členem finálové poroty byl tehdy i autor tohoto příspěvku.

4. *Devátá vlna* a *Machalaj* jsou názvy alternativně laděných alb skupiny Jablkoň.

stranu je asi pravda, že s naší pověstí se už tak nějak čeká, že to bude trochu divný a nikoho to nepřekvapí. V každém případě třeba Blue Effect, Vltava apod. je na folkovém festivalu vcelku normální, zatímco takového Pavla Lohonku Žalmana nebo Nezmary si na rockové akci představit nedovedu.“⁵

Své o toleranci i netoleranci může vyprávět také Jarda Svoboda, lídr skupiny Traband, držitel žánrových cen Anděl v kategoriích World music a Folk: „S předsudky vůči svým písničkářům se setkávám celou dobu, co veřejně vystupuji. Ale nedokážu rozlišit, jak dalece se týkají samotné hudby, která někomu může připadat špatná, proč ne, a jak dalece je to neochota posluchačů nechat se vyvést ze zažitých stereotypů. Mně by spíš připadalo, že je se mnou něco v nepořádku, kdyby kolem nás tyhle předsudky nebyly, a s odstupem času se usmívám, když si vzpomenu, jak nám někteří majitelé pravdy vytýkali, že Otcovy děti⁶ jsou málo biblickou kapelou a jiní zase: No, nám by se to i líbilo, jen kdybyste tam pořád necpali tu bibli. Rádio 1 kdysi odmítlo hrát Traband se slovy: Country nehrajeme. A naopak jaký průšvih měl jeden redaktor Country rádia, když Traband do vysílání pustil!“⁷ Svoboda však pokračuje: „Musím říct, že publikum na folkových festivalech mi v poslední době připadá zdaleka jako to nejvnímavější, které potkáváme. Možná je to i tím, že folk už dnes není jen záležitost písničkáře s kytarou, ale že se sem vejde takřka cokoli – blues, rockové bicí či kytara, balkánské trumpety, cimbálovka, vážná hudba atd.“

O žánrových a jiných předsudcích píše Pepa Nos ve své knize *Odvracená tvář šoubyznysu*: „Po totáči mě pozvali na jeden z těch svých festivalů. Byl jsem uveden jako velký bojovník s komunistickou totalitou, vzor všech ctností, příklad dítkám a nezpochybnitelná legenda. Abych lehce odlehčil své monumentalitě, trošku jsem si hned na začátku vystoupení udělal sám ze sebe legraci. Festivalové publikum se ale zatvářilo přísně: Sám ze sebe si legraci, když jde o vážnou věc, dělat

5. Zdroj: e-mailová korespondence s autorem příspěvku (červenec 2012).

6. Otcovy děti byly křesťanská rocková skupina, kterou v letech 1988–1995, tedy před založením Trabandu, Jarda Svoboda vedl.

7. Z e-mailové korespondence s autorem příspěvku (červenec 2012).

nesmíš! Nikdo si ji ještě neodvážil udělat! Potřísnil jsi náš festival svým egoismem, sebenactiutruhačstvím a exhibicionismem!“ (Nos 2011: 58)

Z pozice pořadatele vzpomíná na to, jak se vyvíjely žánrové předsudky, Milan Medvěd Kolář, organizátor Prázdnin v Telči: „Prázdniny v Telči se na počátku jmenovaly Folkové léto a brzy nám ta škatule začala tak vadit, že jsme se jí snažili všemožně zbavit, a to i přesto, že už asi dvacet pět let jsme Prázdniny v Telči, tak nám v Telči nikdo neřekne jinak než folkovky. Ze začátku nás dost trápili trampíci. Ač sám původem ortodoxní tramp, měl jsem problém, když přišel kamarád s ešusem a na nádvoří zámku u zdi rozdělal liháč a začal vařit čaj. Ta doba je už našťěstí dávno minulá. – Osobně se domnívám, že to bylo nevzdělaností a je to u některých jedinců dodnes. Docela nedávno mi jeden divák vynadal, že jsem mu zkazil koncert Hradišťanu AG Flekem. Dnešní publikum je mnohem tolerantnější, zvědavější a lačnější nových vlivů. Žádné etno a world dřív nebylo. Byl jen folk, tramp nebo country.“⁸

Celý příspěvek na téma folk a předsudky sepsal po mé výzvě Michal Jupp Konečný, dlouholetý dramaturg Porty a do loňského roku dramaturg Zahrady a šéfredaktor časopisu Folk & country, později Folk. Mimochodem změna názvu časopisu také souvisela s posunem chápání folku jako žánru. Zatímco dříve existoval folk vedle country a tramské písně, v současné době jde v českém prostředí spíše o vše zahrnující termín, do kterého se vejde v širším slova smyslu i world music a leccos dalšího.

Michal Konečný píše o „vnitřních žánrových předsudcích“, které podle něj mají „především generační charakter, ale generace tady nejde směřovat s určitou věkovou skupinou. Prostě určitá hudební generace (nebo chcete-li vrstva) vytvoří určité kánony stylu. Nejprve sbírá podněty od svých předchůdců a propojuje je podněty odjinud. Je-li dostatečně kreativní, přichází s posunem žánru. Užívá si výsluní, ale taky stárne a zapouzdřuje se. A když se objeví (uvnitř žánru) nová hudební vrstva s jinými výrazovými prostředky, ostře protestuje, protože jí berou hračku i slávu. Příkladem je stará tramská píseň třeba s Tony Hořínkem

8. Z e-mailové korespondence s autorem příspěvku (červenec 2012).

a Jendou Kordou, podle které nová trampská vlna bratří Ryvolů a Kapitána Kida podle nich hrála rokenroly a na slušné hudební setkání nepatřila. Zajímavé je, že o nějakých dvacet let později stejně protestoval proti novotám Kapitán Kid (Jaroslav Velinský) pod heslem Folk Portu spol! Podobně zasloužili průkopníci tradičního bluegrassu u nás ostře protestovali proti mladým muzikantům, kteří objevovali nové postupy, newgrass a dokonce i new age. Nahlédneme-li ale pod pokličku sporu, zjistíme, že oni starší pánové zvládli jednoduché postupy pánů Monroea a Scruggse a na ty složitější věci už prostě neměli“. (Konečný 2012)

Konečný pokračuje: „Ostatně ještě víc než předsudky muzikantů byly výrazné předsudky publika. Ještě v druhé polovině osmdesátých let spousta lidí tvrdila, že Porta patří trampům, i když tam už trampské kapely hrály marginální roli a hlavní part měli písničkáři. Když jsem od Porty odešel po dvaceti letech otevřeného dramaturgování, zvedly se znovu tradicionalistické hlasy: Porta může být malá, ale musí být NAŠE. A stalo se.“

Konečný si všímá i předsudků, které nazývá „vnější“, mezi něž řadí například „názory některých publicistů na folkovou scénu. Tu se dočteme, že jediným zpěvákem protestsongů byl Karel Kryl. Nebo zase, že folk, je výhradně to, co má křesťanský obsah. Další předsudky vycházejí z médií. Hudební redaktoři prý muzikantům tvrdí, že hudba bez bicích nemůže v rádiu znít. Pohled na hudební dramaturgii většiny radií spíš naznačuje spolupráci selektorů s velkými firmami, které (zase až na výjimky) český folk nevydávají. Spor o to, zda folk patří do mainstreamových médií a jestli se tam má vnucovat, je oboustranným předsudkem zejména v poslední dekádě. Mediální magnáti mohou mít pocit, že folk nikdo neposlouchá nebo mají seriózní výzkum, že folkoví posluchači nejsou cílovou skupinou jejich inzerentů. Jedno je ale jasné: písničky se závažnějšími texty odvádějí pozornost od reklamních sdělení.“

Mimoходом samotný Michal Jupp Konečný coby dramaturg a šéfredaktor v jedné osobě je zajímavým příkladem člověka, který měl na český folk obrovský vliv a který se – částečně úspěšně, částečně neúspěšně – pokoušel s vývojem žánru vypořádat. Zatímco časopis Folk & country byl v posledních letech velmi otevřený a tolerantní k dalším žánrům, Zahrada coby vlajková loď českého folku trpěla v posledních letech méně odvážnou dramaturgií navzdory svému označení za

multižánrový nebo folk & world music festival. Na Zahradě se sice objevovali interpreti z jiných než čistě folkových žánrů, avšak celkově dramaturgie směřovala spíše k mainstreamu než k hledání nových cest.

Určité ghetto ortodoxního pojetí folku coby akustické a ne-alternativní muziky vytváří internetový portál Folktime. Václav Müller, někdejší spolupracovník redakce Folk & country, uvádí: „Hezkou ukázkou hudebního ghetta vidíme v diskuzích a člancích internetového časopisu Folktime. Tedy pokud se tam objeví nějaké nenáviděné jméno. Kupodivu v současnosti asi nejvíce Tomáš Klus. Co vlastně na tomto úspěšném mladém muži, který se dokonce hlásí k folku (kdy to mimochodem naposledy nějaký mladý a úspěšný muzikant dělal?), tak vadí, že jej někteří diskutující čtenáři přirovnávají k Maxim Turbulenc?“⁴⁹ Podle Tomáše Pohla, jednoho z myšlenkových vůdců Folktimu, je Klus „dobrým tahem manažera, poplatným celkovému vkusu publika, snižovaného TV fekální zábavou“ (Pohl 2012). Recenzent Miloš Keller (pod značkou MK) se podle Müllera předhání v přirovnáních Tomáše Kluse k Melenovi a Horňákovi (MK 2012). A výborný kytarista a písničkář Jan Matěj Rak trochu nekriticky hájí Honzu Nedvěda jako „mimořádně nadaného autora nádherných melodií, v nichž se objevují i postupy velmi objevené a nečekané“ před Klusem, který je „po hudební stránce kompilátor a epigon vezoucí se po stokrát ověřených vlnách nejtuctovějšího průměru – opravdovou melodii jsem od něj neslyšel ani jednu“. (Rak 2012)

Na druhou stranu festivaly s „nefolkovými“ názvem jako Beseda u bigbítu nebo Blues Alive do své dramaturgie zařazují mladé folkové písničkáře a jen vyjmenování všech folkařů, kteří letos (2012) vystoupí v Trutnově na rockovém Open Air Festivalu, by zabralo možná několik minut. A nejkrásnější příklad odbourávání žánrových bariér? Když osvěcovaný dramaturg zve na jeden festival špičky evropské a světové world music, bluesmany, písničkáře, rockové legendy typu Vladimíra Mišíka, Mňágu a Žďorpa, Hradišťan, Čankišou i Lucii Redlovou a festival se trochu provokativně stále nazývá Folkové prázdniny. Není folk jako folk. A předsudky se neskrývají v žánru, ale především v každém jednotlivém člověku.

9. Z e-mailové korespondence s autorem příspěvku (červenec 2012).

Prameny a literatura:

- DOLEŽAL, Ivan, LANGER, M. J. 2001: *Porta znamená brána*. Praha: Adonai.
- KONEČNÝ, Michal Jupp 2002: Každý by měl mít svého Ondřeje Havelku (rozhovor s Markem Ebenem). *Folk & country*, 12, č. 12, s. 6–9.
- KONEČNÝ, Michal Jupp 2012: O folkových předsudcích. *FOLK* [online] [cit. 20.7.2012]. Dostupné z: <<http://www.casopisfolk.cz/zapisnik/zapisnik78.htm>>.
- MK 2012: diskusní příspěvek pod PR článkem Tomáš Klus otevře brány Porty v Řevnicích. *FOLKTime* [online] [cit. 1.7.2012]. Dostupné z: <http://www.folktime.cz/pr/7242-tomas-klus-otevre-brany-porty-v-revnicich.html?comment_id=27232&joscclean=1>.
- NOS, Pepa 2011: *Odvracená tvář šoubyznysu*. Krásná Lípa: Nakladatelství Marek Belza.
- POHL, Tomáš 2012: diskusní příspěvek pod PR článkem Tomáš Klus otevře brány Porty v Řevnicích. *FOLKTime* [online] [cit. 1.7.2012]. Dostupné z: <http://www.folktime.cz/pr/7242-tomas-klus-otevre-brany-porty-v-revnicich.html?comment_id=27232&joscclean=1>.
- RAK, Jan-Matěj 2012: diskusní příspěvek pod PR článkem Tomáš Klus otevře brány Porty v Řevnicích. *FOLKTime* [online] [cit. 1.7.2012]. Dostupné z: <http://www.folktime.cz/pr/7242-tomas-klus-otevre-brany-porty-v-revnicich.html?comment_id=27232&joscclean=1>.

Genre prejudices as barriers in modern folk music

At a Newport Folk Festival in 1965, Bob Dylan surprised the audience with an electric guitar and was rewarded by boos. Many Czech folk-rock and alternative music bands were rewarded in a similar way by a local audience at the Czech Porta Music [multi-genre] Festival and other similar acoustic folk music festivals, from the 1970s to the present day. The paper explores various genre barriers, as Czech performers have encountered them. The author interviewed many musicians and gathered many recollections of festival producers, focusing not only on facing the genre barriers, but also how to cope with them and how to overcome them.

Key words: modern folk music; acoustic folk music; tramp music; Czech folk music festivals; genre development; Porta Music Festival.